

เปลี่ยนศาสนาคือเปลี่ยนวิถีชีวิต: กระบวนการปรับตัวของผู้หญิงอีสานชาวพุทธสู่การเป็นมุสลิม

Religion Conversion is Changing Way of Life: Adaptation Process among Thai-Isan Women with Conversion from Buddhism to Islam

สรวงสุดา เจริญวงศ์ พย.ม.*, ศิริพร จิรวัดน์กุล ปร.ด.** , เลนอร์ แมนเดอร์สัน ปร.ด.***

Suangsuda Charoenwong PhD (candidate)*, Siriporn Chirawatkul PhD **, Lenore Manderson PhD***

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

* PhD (Candidate), Faculty of Nursing, Khon Kaen University, Thailand

** ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านเพศภาวะและสุขภาพสตรี มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** Centre for Research and Training on Gender and Women's Health, Khon Kaen University, Thailand

*** School of Public Health, University of the Witwatersrand, South Africa

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการปรับตัวของผู้หญิงไทยอีสานที่เปลี่ยนศาสนาจากพุทธเป็นอิสลาม **วิธีการศึกษา** ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้หญิงอีสานชาวพุทธที่เปลี่ยนศาสนาเป็นอิสลาม และระบุว่าตนเองเป็นมุสลิมใหม่หรือมัลลัฟ จำนวน 21 ราย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนาตามธรรมชาติ การสังเกต และการบันทึกภาคสนาม ในระหว่างเดือนกันยายน 2555 ถึงสิงหาคม 2556 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ และใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าเพื่อควบคุมคุณภาพของการศึกษา

ผลการศึกษา มัลลัฟทั้ง 21 ราย มีความเครียดจากการเปลี่ยนศาสนาแต่สามารถเปลี่ยนผ่านจากการเป็นพุทธศาสนิกชนเป็นมุสลิมได้โดยที่ไม่มีปัญหาสุขภาพจิต โดยการเปลี่ยนจากชาวพุทธเป็นมุสลิมคือการเปลี่ยนวิถีชีวิต ทั้งนี้มีกระบวนการปรับตัวแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระยะคิดเปลี่ยน ระยะที่ 2 ระยะเปลี่ยนผ่านอัตลักษณ์ และระยะที่ 3 ระยะการคงอยู่กับการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นยังพบว่า การเปลี่ยนผ่านเป็นไปได้ดีเมื่อได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม โดยมีปัจจัยต่อความสำเร็จในการปรับตัวของมัลลัฟใน 3 ระดับ คือ 1) ระดับบุคคล ได้แก่ มีความศรัทธาในพระเจ้า มีลักษณะนิสัยเปิดเผย ไม่มีภาวะพึ่งพา และใช้กลไกป้องกันทางจิตที่เหมาะสม 2) ระดับครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวเดิมเข้าใจและครอบครัวใหม่ต้อนรับ และ 3) ระดับชุมชน ได้แก่ สังคมอิสลามไม่ปิดกั้น และชุมชนมุสลิมเกื้อหนุน **สรุป** การเปลี่ยนศาสนาเป็นความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะวิกฤตทางอารมณ์ แต่กระบวนการปรับตัวที่เหมาะสมทำให้ การเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการเป็นพุทธศาสนิกชนเป็นมุสลิมได้อย่างไม่มีปัญหาสุขภาพจิต แต่ก็มีความกดดันที่ต้องปรับตัว และต้องการแรงสนับสนุนทางสังคม บุคลากรสุขภาพสามารถเป็นแรงสนับสนุนในการปรับตัวได้โดยการเสริมสร้างสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมให้ตนเอง

คำสำคัญ ผู้หญิงไทยอีสาน การเปลี่ยนศาสนา การปรับตัว ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม การวิจัยเชิงคุณภาพ

corresponding author: สรวงสุดา เจริญวงศ์

วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 2558; 60(4): 317-330

ABSTRACT

Objective : To explore the adaptation process among Thai-Isan women who had converted from Buddhism to Islam.

Methods : Qualitative approach was conducted during September 2012 to August 2013. Twenty one Thai-Isan women, who converted from Buddhism to Islam and identified themselves as Muallaf, participated in this study. Data were collected via in-depth interviews, natural conversations, observations and field notes, and were analyzed using thematic analysis. Triangulation was used to ensure the quality of the research.

Results : All 21 Mualluf faced stressful situations that were risk of emotional crisis but they did not have mental health problems. Converting from Buddhist to Muslim was regarded as changing way of life. An adaptation process of the muallaf was divided into 3 phases including Phase 1: considering religious conversion Phase 2: identity transition and Phase 3: maintaining a new identity. In addition it was found that social support helped the muallaf's transition smoothly. Factors in the success of the adaptation were divided into 3 levels: 1) Individual-level : faith in God, extrovert, non-dependent and appropriate defense mechanisms. 2) Family-level : the family understanding and Muslim families welcome 3) Community-level : Isan-Society accepting and Muslim community supporting.

Conclusion : Religion conversion a risk to provoke emotional crisis. To prevent mental health problems suitable adaptation process is needed. Nonetheless, the factor forcing the muallaf to adapt was the pressure of conversion on them. The muallaf need social support. Health provider can offer greater support throughout the conversion by enhancing cultural competency.

Keywords : Thai-Isan women, religion conversion, adaptation, Buddhism, Islam, qualitative research

---

corresponding author: Suangsuda Charoenwong

J Psychiatr Assoc Thailand 2015; 60(4): 317-330

บทนำ

การเปลี่ยนศาสนาเป็นเรื่องที่พบได้โดยทั่วไป และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ท่ามกลางกระแสความหลากหลายทางวัฒนธรรมในยุคสังคมไร้พรมแดน ทำให้คนมีความเลื่อมใสด้านความเชื่อหรือความศรัทธาในศาสนาทั้งด้วยเรียนรู้ด้วยตัวเอง การปะทะสังสรรค์ระหว่างกลุ่ม และจากการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม¹ การเปลี่ยนศาสนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนรูปหรือเปลี่ยนตัวตนโดยสมบูรณ์แบบของคน โดยอาศัยพลังศรัทธา การเปลี่ยนศาสนาเกิดจากการที่บุคคลตัดสินใจเลือกยอมรับตนเองในมุมมองอัตลักษณ์ใหม่²⁻⁴ โดยมีเหตุผลทั้งจากความต้องการค้นหาความหมายของชีวิต เป็นความผูกพันเสนาหา และความต้องการแสดงความเป็นตัวตน^{5,6}

การเปลี่ยนศาสนาจัดว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม⁷ คนที่เปลี่ยนศาสนาจะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในระดับรากเหง้าของวิถีคิด โดยมีการรับรู้เป้าหมายชีวิตและการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวัน ที่เปลี่ยนจากเดิม^{6,8,9} จากรายงานการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า คนที่เปลี่ยนศาสนาได้รับผลกระทบทางสุขภาพจิตแตกต่างกันไป โดยในทางบวกจะรู้สึกมีความสุขจากการใช้ระบบคิดภายใต้ความเชื่อหรือคำสอนของศาสนาใหม่ ช่วยให้ความกลัวหรือความกังวลต่อสถานการณ์บางอย่างที่เคยมีช่วงก่อนเปลี่ยนศาสนามลดลง และมีความหวังในชีวิตมากขึ้นจากเดิม^{8,9} ส่วนผลกระทบในทางลบหลังการเปลี่ยนศาสนา มาจากความเครียดที่รับรู้อุปสรรคในช่วงเปลี่ยนผ่าน การตัดสินใจที่ยะยอมรับตนเองในอัตลักษณ์ใหม่ รู้สึกถึงความกดดันจากการปฏิเสธการเปลี่ยนศาสนาของคนรอบข้าง และมีความรู้สึกผิด^{4,8,10-13} ผลกระทบต่อสุขภาพจิตที่เกิดจากสิ่งเร้าความเครียดด้านวัฒนธรรมเหล่านี้ หากบุคคลไม่สามารถปรับตัวอย่างเหมาะสม อาจก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตได้

สังคมไทยจัดเป็นสังคมพุทธ ด้วยมีประชากรไทยที่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 93.6 รองลงมาคือ

ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 4.9 ศาสนาคริสต์ ร้อยละ 1.2 และศาสนาอื่นๆ รวมทั้งผู้ที่ไม่มีศาสนา คิดเป็นร้อยละ 0.3 ตามลำดับ¹⁴ แต่ยังไม่พบรายงานหรือสถิติการเปลี่ยนศาสนาของคนไทยอย่างเป็นทางการ มีเพียงรายงานการคาดการณ์จำนวนประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม¹⁴ พบว่าคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามหรือไทยมุสลิม มีการขยายตัวอย่างมาก จากจำนวน 2.7 ล้านคนในปี พ.ศ. 2543 เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 3.9 ล้านคนในปี พ.ศ. 2553 โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคอีสานมีจำนวนมุสลิมเพิ่มขึ้น ทั้งจากการย้ายถิ่นของมุสลิมจากภูมิภาคอื่นของไทย และการที่มีมุสลิมใหม่ หรือคนไทยที่มีภูมิลำเนาในภาคอีสานได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม¹⁵ หรือในภาษาอาหรับ ใช้คำว่า “มุอัลลัฟ” (mualluf) มุอัลลัฟในภาคอีสานส่วนใหญ่เดิมนับถือพุทธ เป็นกลุ่มผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย โดยเหตุผลการเปลี่ยนศาสนาทั้งจากการแต่งงานกับชายมุสลิม และจากการเรียนรู้ศรัทธาด้วยตนเอง¹⁵

ศาสนาอิสลามมีความแตกต่างกับศาสนาพุทธอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานของศาสนา และแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน¹⁶ หัวใจสำคัญของอิสลามคือหลักการศรัทธา และหลักปฏิบัติ ซึ่งได้ระบุสิ่งที่พึงกระทำ และห้ามกระทำไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน การระบุแยกหน้าที่และการปฏิบัติของหญิงชายชัดเจน รวมทั้งกำหนดให้ยึดถือเป็นหลักในวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย¹⁷ คนที่เปลี่ยนมานับถืออิสลามจึงมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม ต้องปรับตัวในระดับรากฐานของชีวิต ปรับความรู้สึก วิถีคิด และการแสดงออกในชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับระบบคำสอนของอิสลาม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีการศึกษาในประเทศตะวันตกซึ่งมีการเปลี่ยนศาสนาจากศาสนาคริสต์เป็นอิสลาม ทำให้ต้องมีความรู้ในการป้องกันการเกิดปัญหาสุขภาพจิตในบริบทวัฒนธรรมตะวันตก สำหรับในวัฒนธรรมตะวันออกยังไม่พบการศึกษากระบวนการปรับตัวโดยตรงในกลุ่มคนที่เปลี่ยนจากพุทธเป็นอิสลาม โดยเฉพาะในสังคมอีสานของประเทศไทย

ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายกระบวนการปรับตัวของผู้หญิงไทยที่เปลี่ยนศาสนาจากพุทธเป็นอิสลามในสังคมอิสลาม ทั้งนี้สาระในบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่อง สุขภาพจิตของผู้หญิงไทยที่เปลี่ยนศาสนาจากพุทธเป็นอิสลามในบริบทอิสลาม โครงการศึกษานี้ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่โครงการ HE 552128

วิธีการศึกษา

เนื่องจากปรากฏการณ์ที่ศึกษาเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่ต้องศึกษาผ่านผู้มีประสบการณ์ตรง การศึกษานี้จึงใช้การศึกษาเชิงคุณภาพภายใต้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา ด้วยฐานความเชื่อว่

องค์ความรู้ต้องได้จากการอธิบายโดยเจ้าของประสบการณ์และความรู้ที่ได้เป็นความรู้เฉพาะบริบท¹⁸ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกอย่างเจาะจง (purposive sampling) ร่วมกับวิธีการสุ่มเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) เพื่อให้มีความหลากหลายด้านผู้ให้ข้อมูล โดยมีเกณฑ์ว่าเป็นผู้หญิงไทยที่เป็นคนอิสลามโดยกำเนิดและเติบโตในสังคมอิสลามที่ระบุว่าตนเองเป็นมุสลิมใหม่ ไม่ว่าจะเปลี่ยนศาสนาจากพุทธเป็นอิสลามมาแล้วกี่ปีก็ตาม โดยนับตั้งแต่หลังการกล่าวคำปฏิญาณตนเพื่อรับอิสลามเป็นต้นไป และเป็นคนที่ภูมิลำเนาเดิมตลอดจนใช้ชีวิตอยู่ในสังคมวัฒนธรรมอิสลาม ได้ข้อมูลอ้อมตัวที่จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 21 ราย ซึ่งมีลักษณะของประชากรดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะทางประชากรของผู้ให้ข้อมูล

	ข้อมูล	จำนวน (ราย)	นามสมมติของผู้ให้ข้อมูล
อายุ ปัจจุบัน (ปี)	19 - 20	3	พลุ นุ่น สน
	21- 45	9	แคทลียา แค ดาหลา แก้ว ะยะฮ่า หวาย กุหลาบ พิกุล
	46 - 59	9	จันทร์ บัว ทองกวาว พุด มาส ยีหุบ จำปา คุณ รัก
ช่วงวัยที่เปลี่ยน ศาสนา	วัยรุ่นตอนปลาย	7	พลุ ตาล ะยะฮ่า จันทร์ นุ่น สน รัก
	วัยผู้ใหญ่	10	มาส คุณ ดาหลา แค พุด กุหลาบ พิกุล จำปา แก้ว แคทลียา
	วัยกลางคน	4	บัว หวาย ทองกวาว ยีหุบ
ระยะเวลาที่เปลี่ยน ศาสนา	3 เดือน - 3 ปี	8	พลุ นุ่น แคทลียา สน แค บัว แก้ว หวาย
	4 - 10 ปี	5	พิกุล ทองกวาว ดาหลา ตาล ยีหุบ
	14 - 37 ปี	8	จำปา กุหลาบ พุด มาส ะยะฮ่า จันทร์ คุณ รัก
อาชีพ	พนักงานเอกชน	1	ยีหุบ
	รับราชการ	5	ดาหลา แค บัว รัก พิกุล
	เกษตรกร	2	พุด จำปา
	ค้าขาย	4	คุณ มาส ะยะฮ่า แก้ว
	รับจ้างชั่วคราว	3	หวาย ตาล ทองกวาว
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	3	จันทร์ พลุ กุหลาบ
	นักศึกษา	3	สน นุ่น แคทลียา
เหตุผลที่เปลี่ยน ศาสนา	การแต่งงาน	11	พลุ ตาล ะยะฮ่า มาส คุณ ดาหลา แค พุด กุหลาบ พิกุล บัว
	เรียนรู้เกิดศรัทธา	6	จันทร์ นุ่น สน รัก จำปา แคทลียา
	วิกฤตชีวิต	4	แก้ว หวาย ทองกวาว ยีหุบ
การ ศึกษา สูงสุด	ปริญญาโท	3	รัก บัว พิกุล
	ปริญญาตรี/ปวส.	5	ดาหลา แค กุหลาบ ยีหุบ แคทลียา
	มัธยมต้น	5	จันทร์ นุ่น สน แก้ว หวาย
	มัธยมปลาย	2	พลุ ตาล
	ประถมศึกษา	6	มาส คุณ พุด จำปา ะยะฮ่า ทองกวาว
ลักษณะชุมชนที่อยู่ อาศัยในปัจจุบัน	ชุมชนเมือง	13	ตาล พุด ะยะฮ่า มาส คุณ กุหลาบ นุ่น สน รัก จำปา แก้วแคทลียา ทองกวาว
	ชุมชนชานเมือง	6	พลุ จันทร์ ดาหลา ยีหุบ บัว พิกุล
	ชุมชนชนบท	2	หวาย แค

ผู้ให้ข้อมูลมีอายุ 19-59 ปี อายุที่เปลี่ยนศาสนาอยู่ระหว่าง 17-49 ปี ส่วนใหญ่เปลี่ยนศาสนาในช่วงวัยผู้ใหญ่ ค่าเฉลี่ยของระยะเวลาที่เปลี่ยนศาสนาคือ 12.8 ปี มีอาชีพรับราชการมากที่สุด เป็นนักศึกษาและไม่ได้ประกอบอาชีพน้อยที่สุด จำแนกตามเหตุผลการเปลี่ยนศาสนาเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เปลี่ยนด้วยการแต่งงานกับชายมุสลิมมีจำนวน 11 ราย กลุ่มที่เปลี่ยนด้วยศรัทธาจากการเรียนรู้มีจำนวน 6 ราย และกลุ่มที่เปลี่ยนด้วยศรัทธาจากมิมิวิฤตชีวิตแต่ศรัทธาเดิมไม่ช่วยมีจำนวน 4 ราย ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาโท กลุ่มที่เปลี่ยนศาสนาด้วยการแต่งงานมีระดับการศึกษาน้อยกว่ากลุ่มที่เปลี่ยนด้วยศรัทธา และส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยในเขตเมือง รองลงมาเขตชานเมืองและเขตชนบท

ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีผสมผสานกันในช่วงเดือนกันยายน 2555 ถึงสิงหาคม 2556 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย และลึกซึ้งอึดตัว ประกอบด้วย การพูดคุยตามธรรมชาติ การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน (นิเกห์) พิธีกล่าวปฏิญาณตนเข้ารับอิสลามของต่างศาสนา การบรรยายธรรมและการละหมาดวันศุกร์ที่มัสยิด การถือศีลอดและละศีลอดในเดือนรอมฎอน และการทำพิธีเชือดสัตว์พลี (กูรบาน) และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยเข้าถึงชุมชนมุสลิมอิสานเช่น ชมรมมออัลล์ฟาอิสาน ผ่านทางครูสอนศาสนาอิสลาม และผู้หญิงไทยที่เปลี่ยนศาสนาจากพุทธเป็นอิสลามที่ผู้วิจัยรู้จัก (gate keeper)

การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้เวลาครั้งละ 30-120 นาที เริ่มจากแนวคำถามที่มุ่งเน้นเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนศาสนา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ชี้แจงการเป็นอาสาสมัครการศึกษา และให้ลงนามยินยอมเป็นผู้เข้าร่วมการศึกษา โดยขออนุญาตการบันทึกเสียง การสนทนาและจดบันทึกภาคสนามก่อนทุกครั้ง รวมทั้งให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้กำหนดเวลาและสถานที่ในการให้สัมภาษณ์เอง

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์แก่นสาระตามวิธีของ Ryan and Bernard¹⁹ ดังนี้ 1) อ่านข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งถูกบันทึกในเทปเสียง และถอดเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ (verbatim transcriptions) ร่วมกับบันทึกภาคสนาม 2) กำหนดดัชนีและให้รหัสข้อมูล 3) จำแนกดัชนีและจัดหมวดหมู่ข้อมูล 4) ตีความเนื้อหาและพิจารณาแก่นสาระย่อย และ 5) สร้างข้อสรุปภายใต้คำถามและวัตถุประสงค์ของการศึกษา ทั้งนี้ภายใต้การควบคุมคุณภาพของการศึกษา ได้มีความเข้มงวด (rigorous) ทั้งด้านผู้วิจัย ด้านข้อมูล และด้านวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) ด้านนักวิจัย ผู้เขียนคนที่ 1 ซึ่งเป็นคนเก็บข้อมูลการศึกษา มีการเตรียมพร้อมด้านความรู้และพัฒนาทักษะการศึกษาเชิงคุณภาพกับผู้เขียนอีก 2 ราย ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาเชิงคุณภาพ นอกจากนั้น การที่ผู้วิจัยทั้ง 3 ราย ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม แต่มีผู้เขียนคนที่ 1 มีภูมิปัญญาเดิมในพื้นที่ที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นไทยมุสลิม และใช้ชีวิตที่นั่นมากกว่า 30 ปี รวมทั้งมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมอิสลามโดยเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการวิจัย เป็นการป้องกันการเกิดอคติของนักวิจัย จึงช่วยให้ผู้วิจัยเข้าไปเป็นที่รู้จักและยอมรับของชุมชนมุสลิมได้อย่างดี

2) ด้านข้อมูล มีการใช้การตรวจสอบสามเส้า (triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อให้แน่ใจว่าเป็นข้อมูลที่แน่น (rich) และดำเนินการเก็บข้อมูลจนไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น ซึ่งแสดงถึงความอิ่มตัว (saturation) ในระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้เขียนทั้ง 3 ราย ร่วมกันใช้การตรวจสอบเนื้อหาเกี่ยวกับทฤษฎีการเปลี่ยนศาสนาของแรมโบ้⁶ และนำข้อมูลที่ได้ออกไปตรวจสอบกับผู้รู้ในบริบทที่ศึกษา เพื่อเป็นการตรวจสอบเรื่องคุณภาพของข้อมูล เมื่อมีบางส่วนที่ยังไม่ชัดเจน ผู้วิจัยได้กลับไปสนทนากับผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมจนได้ข้อมูลที่อิ่มตัว

3) ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กลับไปตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล ก่อนที่ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาสรุปและตีความ

ผลการศึกษา

มออัลลัฟทั้ง 21 ราย เปลี่ยนผ่านจากการเป็นพุทธศาสนิกชนเป็นมุสลิมได้ โดยไม่เกิดปัญหาสุขภาพจิต และเห็นว่าการเปลี่ยนศาสนาคือการเปลี่ยนวิถีชีวิต กระบวนการปรับตัวของมออัลลัฟทุกคนทั้งที่มีความแตกต่างกันในเรื่องสาเหตุการเปลี่ยนศาสนา ระยะเวลาการเปลี่ยนศาสนา ช่วงวัยที่เปลี่ยนศาสนา และอายุที่เปลี่ยนศาสนา มีกระบวนการปรับตัวคล้ายคลึงกัน จำแนกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะคิดเปลี่ยน มี 3 ประเด็นย่อย ดังนี้

1.1 เหตุผลการเปลี่ยนศาสนา จำแนกเป็น 3 กลุ่มหลัก ดังนี้

1) เปลี่ยนเพราะการแต่งงานตามหลักศาสนาอิสลาม ต้องแต่งงานอย่างถูกต้อง (นิกะห์) มีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 11 ราย ระบุว่าสาเหตุที่คิดเปลี่ยนเป็นมุสลิม เพราะได้พบกับชายที่นับถือศาสนาอิสลาม และตามหลักศาสนาอิสลามมีข้อกำหนดว่า ทั้งฝ่ายหญิงและชายที่จะนิกะห์ต้องนับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน ดังตัวอย่างคำพูด ดังต่อไปนี้

“เขาบอกต้องเปลี่ยนศาสนาก่อน แล้วจึงไปแต่งพิธีแบบอิสลาม” (คุณ, อายุ 56 ปี, ป.6)

“เขาบอกว่าถ้าจะแต่งงานก็ต้องเปลี่ยนศาสนามาเป็นศาสนาเขา” (บัว, อายุ 49 ปี, ปริญญาโท)

“เขาก็ถามเราว่า พร้อมหิมที่จะรับอิสลาม ...ก่อนที่จะแต่งงานได้ก็ต้องเป็นอิสลามเหมือนกัน...เรานึกถึงแค่ว่าจะอยากจะทำให้มันถูกต้องนะ เราควรที่จะเปลี่ยนศาสนานะ ก็ตัดสินใจว่าเปลี่ยน” (แค, อายุ 23 ปี, ปริญญาตรี)

2) เปลี่ยนเพราะการได้รู้ศาสนาใหม่แล้วศรัทธา ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 ราย เปลี่ยนศาสนาจากการที่ได้มีโอกาสเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของศาสนา

อิสลาม ทั้งโดยบังเอิญและด้วยสนใจเรียนรู้อย่างจริงจัง จนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระเจ้าหรืออัลลอฮ์ ดังตัวอย่างคำพูด ดังต่อไปนี้

“ก็ความคิดแรกคิดว่าอยากใส่ผ้าคลุม... ก็เลยอยากจะลอง ก็แค่อยากลองค่ะ...ก็เลยลองศึกษาดู ก็มันใช้นะ มีพระเจ้าก็เลยอยากเปลี่ยน” (สน, อายุ 20 ปี, ม.6)

“ตอนแรกไม่ได้จะเปลี่ยนอะไรเลย พอมาใกล้ชีวิตอิสลามมันมีความรู้สึกที่ เราไม่ใช่แล้วนะที่เราเป็นมาตลอดมันเริ่มไม่ใช่ ...เดิมเหมือนชีวิตไม่มีเป้าหมาย เปื่อความไร้กฎเกณฑ์ แต่อิสลามมีคำตอบ... เริ่มศึกษา ศึกษาหนักเข้าหนักเข้าก็อยากเปลี่ยน” (นุ่น, อายุ 19 ปี, ม.6)

3) เปลี่ยนเพราะมีวิกฤตชีวิต ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 4 ราย ระบุว่าชีวิตของตนเองในช่วงก่อนเปลี่ยนศาสนาไม่มีความสุข และรู้สึกถึงความทุกข์ยากจากเหตุการณ์วิกฤตในชีวิต เห็นว่าชีวิตมีบาปกรรมที่ไม่สามารถลบล้างให้หมดได้ภายใต้ความเชื่อของศาสนาพุทธ เมื่อรู้จักกับอิสลาม รู้สึกเหมือนมีหลักยึดใหม่ที่จะช่วยให้ชีวิตพ้นจากทุกข์ ดังตัวอย่างคำพูด ดังต่อไปนี้

“จุดที่อยากเข้ารับ (อิสลาม) คือว่า อยากจะเคลียร์บาป อยากได้แนวทางใหม่ เขาบอกว่า ถ้าเป็นมุสลิมใหม่ บาปทุกอย่างที่ผ่านมาอันเคลียร์ให้หมดเลย โห แล้วบาปเราเยอะมาก บาปทั้งรู้ทั้งไม่รู้บาปทั้งกาย วาจาใจ...เหมือนกับที่หาอิสลามนะ ในใจที่เหมือนที่มองหาแนวชีวิต แนวคิดการใช้ชีวิตที่ว่าจะอะไรที่ยืนอยู่บนความจริงแล้วที่ไม่ต้องกลัว ก็มีแต่อิสลามที่สอน” (แก้ว, อายุ 39 ปี, ม.6)

1.2 เตรียมตัวสู่การเปลี่ยนแปลง ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมีทั้งการเตรียมตัวสู่การเป็นมุสลิม และไม่ได้มีการเตรียมตัว สำหรับวิธีการเตรียมตัว ได้แก่ การเริ่มทำความรู้จักกับอิสลาม และการเริ่มฝึกปฏิบัติตามหลักการอิสลาม โดยบางคนเรียนรู้ด้วยตนเอง บางคนการเรียนรู้จากคนรอบข้าง ดังตัวอย่างคำพูด ดังต่อไปนี้

“หนูศึกษาเองคนเดียว ก็มีศึกษาจาก
เว็บไซต์... ดูวิธีในหนังสือแล้วเขากระหน่ำส่งหนังสือเลย
ก็ว่าได้” (นุ่น, อายุ 19 ปี, ม.6)

“พอเราจะรับอิสลาม ในบ้านต้องไม่มีหิ้งพระ
ไม่มีรูปอะไร คือเราศึกษามาแล้วว่า ถ้ามีรูปภาพ
มีหิ้งพระ ...เราก็รีบเก็บหมดเลย เอากระดูกของปู่ย่า
ตายายของพ่อที่เก็บใส่โกศไว้ที่บ้าน พาไปที่วัดหมด”
(หวาย, อายุ 45 ปี, ม.6)

“ตอนนั้นคือไม่ได้นึกถึงความยุ่งยากอะไร
เลย ไม่ได้ทำอะไร แค่อยากให้ถูกต้องก็เลยเปลี่ยน”
(ตาล, อายุ 29 ปี, ม.3)

1.3 แฉ่งข่าวแก่ครอบครัวเดิม ผู้ให้ข้อมูล
หลักส่วนใหญ่เลือกที่จะเปิดเผยการคิดเปลี่ยนศาสนา
ของตนเองแก่ครอบครัวโดยตรงตั้งแต่ก่อนเข้าพิธีกล่าว
คำปฏิญาณตนรับอิสลาม มีบางส่วนเลือกที่จะปกปิด
ข้อมูลการเปลี่ยนศาสนาเป็นความลับเพื่อเลี่ยงความ
ขัดแย้งในครอบครัวเดิม ทั้งนี้การตัดสินใจขึ้นอยู่กับ
ลักษณะสัมพันธ์ภาพในครอบครัว และความมั่นใจใน
ตนเอง ดังตัวอย่างคำพูด ดังต่อไปนี้

“บอกแม้ว่าจะเข้านับถืออิสลาม คือดีที่ที่บ้าน
ก็ไม่ว่าอะไร” (พลู, อายุ 19 ปี, ม.3)

“ตอนแรกที่รับ (อิสลาม) นะ คือยังไม่ได้ออก
ใคร... อยู่ที่นี่ก็คลุมผมไงคะ แต่กลับบ้านก็ไม่ได้คลุมผม
ก็กลัวเขารู้ กลัวเขายังรับไม่ได้” (ดาหลา, อายุ 30 ปี,
ปริญญาตรี)

2. ระยะเปลี่ยนผ่านอัตลักษณ์

พฤติกรรมในกระบวนการปรับตัวของมูอัลลัฟ
ในระยะเปลี่ยนผ่านอัตลักษณ์ มี 4 แบบแผนได้แก่ การ
ปรับวิถีคิด การปรับพฤติกรรม การปรับสัมพันธ์ภาพ และ
การทำกิจกรรมผ่อนคลายช่วยให้คลายทุกข์ โดยการ
เปลี่ยนผ่านเป็นไปได้ดีเมื่อได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม
ดังรายละเอียด ดังนี้

2.1 การปรับวิถีคิดใหม่ภายใต้หลักอิสลาม
เป็นช่วงของการปรับเปลี่ยนแนวคิดจาก
ความเชื่อที่ว่า ทุกอย่างเกิดจากกรรมตามแนวคิดวิถีพุทธ

มายอมรับในหลักศรัทธาของอิสลามที่เชื่อว่า อัลลอฮ์คือ
ผู้สร้างและเป็นผู้กำหนดทุกสิ่งในโลก เป็นลักษณะการ
เรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจต่อหลักการอิสลาม ได้แก่
การเชื่อว่าปัญหาทุกอย่างเป็นบททดสอบของอัลลอฮ์
จึงต้องอดทน เชื่อว่าชีวิตในโลกนี้เป็นแค่ทางผ่าน
หวังผลจากการปฏิบัติตามแนวทางอิสลามเพื่อความสงบ
ในสวรรค์โลกหน้า และยอมรับว่ามุสลิมทุกคนเป็นพี่น้อง
กัน ดังตัวอย่างคำพูดของผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

“เมื่อเราเชื่อในความศรัทธา เราก็ปฏิบัติตามตัวให้
ได้อยู่ในหลักการ” (มาส, อายุ 50 ปี, ป.4)

“เลือกที่จะเป็นแล้ว มันเป็นบททดสอบต้อง
ผ่านให้ได้” (แคทลียา, อายุ 23 ปี, ปริญญาตรี)

“อิสลามเชื่อในโลกหน้า โลกนี้เป็นแค่การ
ทดสอบ” (รัก, อายุ 56 ปี, ปริญญาโท)

2.2 การปรับพฤติกรรมตามวิถีมุสลิม
จำแนกเป็นการปรับตัว 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านร่างกาย เรื่องการแต่งกายของ
ผู้หญิงมุสลิมที่ต้องสวมฮิญาบ เปิดเผยได้เฉพาะใบหน้า
และฝ่ามือ และปรับการดูแลสุขภาพส่วนบุคคล เช่น
การอาบน้ำภายหลังการร่วมประเวณีทุกครั้ง ปรับเรื่อง
พฤติกรรมบริโภค โดยเลือกอาหารที่ไม่ขัดกับหลัก
อิสลาม โดยไม่รับประทานเนื้อหมู การทำความสะอาด
ภาชนะหรือส่วนประกอบของอาหารจะต้องล้างผ่านน้ำ
ที่สะอาด ใช้มือข้างขวาในการรับประทานอาหาร ในการ
จับภาชนะ ถ้าอาหารหรือเครื่องดื่มมีอุณหภูมิสูงหรือร้อน
จนไม่สามารถรับประทานได้ ต้องไม่ลดความร้อนโดย
การเป่า

2) ด้านจิตใจ ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เรียนรู้ “ดูอาห์” (วิธีการรำลึกถึงอัลลอฮ์และการ
สวดวิงวอนขอพรจากพระเจ้า) โดยเห็นว่าการกล่าวคำ
รำลึกถึงพระเจ้าและดูอาห์เป็นวิธีสร้างความเข้มแข็ง
ด้านจิตใจตนเองในการปรับตัวให้เป็นมุสลิมที่ดี และ
ช่วยคลายกังวลได้ เนื่องจากรู้สึกเหมือนมีพระเจ้าอยู่
ใกล้และเป็นที่ยึดทางใจได้ในทุกเวลา เช่นเดียวกับการ
ปฏิบัติศาสนกิจอื่นๆ เช่น การละหมาดวันละ 5 เวลา

การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน การเดินทางไปละหมาดที่มีสยิดทุกวันศุกร์

3) ด้านสังคม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยการเข้าร่วมกิจกรรมตามปฏิทินชุมชนมุสลิมแทนกิจกรรมและประเพณีไทยในสังคมวัฒนธรรมอิสลาม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างศาสนา บางคนปฏิเสธ หรือเลี่ยงการเข้าร่วมกิจกรรมสังสรรค์ระหว่างเพื่อนชาวพุทธในสังคมเดิม และการไม่ร่วมพิธีกรรมของต่างศาสนา รวมทั้งงานบุญต่างๆ โดยเฉพาะงานศพ

4) ด้านจิตวิญญาณ มีการเรียนรู้หลักการประกอบพิธีฮัจญ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักบางคน วางแผนจะว่าต้องการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของมุสลิม อย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต

2.3 การปรับสัมพันธภาพกับครอบครัวเดิม

ผู้ให้ข้อมูลหาวิธีการสร้างความเข้าใจกับครอบครัวเดิม โดยการปรับสัมพันธภาพกับครอบครัวเดิมด้วยการนั่งเงียบไม่ตอบโต้และการคิดเชิงบวกต่อปฏิกริยาทางลบของครอบครัว เลี่ยงการร่วมกิจกรรมบางอย่างในครอบครัวเพื่อลดการเผชิญหน้าความขัดแย้ง การอธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอิสลาม การแสดงออกเกี่ยวกับวิถีมุสลิมให้ครอบครัวได้เรียนรู้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน

“เราไม่เถียงว่าเราถูกนะ คือขนาดเราเรียนมหาลัย เราก็ไม่รู้จักอิสลาม แล้วแม่เราละ จบ ป.6 ... ก็ได้เซฟข้าวเหมือนเรานั้นแหละ ก็ไม่กรองไม่ได้อะไร... ที่เราต้องอธิบาย คือรู้ดีกว่าเขาไม่รู้มากกว่า ...เราก็อย่าไปคิดว่าไปต่อต้านอย่าไปเกลียดเขาเพราะว่าเขาไม่รู้เหมือนเรา” (แคทลียา, อายุ 23 ปี, ปริญาตรี)

“ตอนหลังพ่อแม่ตายอะ เราไม่ตอบ ไม่ว่าแม่จะด่าจะอะไร เราก็อดทนอย่างเดียว เราไม่ได้โต้ตอบอะไร” (หวาย, อายุ 45 ปี, ม.6)

“ถ้าหากว่าพ่อแม่ไม่สบายก็กลับมาดูแลพ่อแม่ได้เหมือนเดิม เพียงแต่เขาจะไม่สามารถที่จะร่วมพิธี

ในการเผาแค่นั้น เราก็ยังเป็นลูกพอกับแม่เหมือนเดิม” (แค, อายุ 23 ปี, ปริญาตรี)

2.4 การทำกิจกรรมผ่อนคลายช่วยให้คลายทุกข์

ผู้ให้ข้อมูลคลายทุกข์หลายวิธีเพื่อเยียวยาจิตใจให้ดีขึ้นจากการถูกแรงกดดันต่างๆ ได้แก่ ทำกิจกรรมที่เบี่ยงเบนความสนใจทั่วไป เช่น การฟังเพลงจากอินเทอร์เน็ต พุดคุยกับเพื่อนทางสื่อสังคมออนไลน์ (เฟสบุ๊ก) การร้องไห้คนเดียว การอ่านและฟังคำสอนทางศาสนา และการละหมาดขอพรจากพระเจ้า ดังตัวอย่างคำพูดของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“คุยเฟส ไม่ก็ฟังเพลงจากยูทูปก็ดีขึ้น...บางทีก็ร้องไห้คนเดียว” (สน, อายุ 20 ปี, ม.6)

“เก็บมาคิดแล้วเราเศร้า ก็อ่านหนังสือ ฟังคำสอนจากม้วนเทป” (เย้หุบ, อายุ 59 ปี, ปริญาตรี)

2.5 การได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม

การที่ครอบครัวทั้งเพื่อนมุสลิมและพุทธสามีหรือคนรัก สมาชิกครอบครัวเดิม คนในชุมชนมุสลิม และเครือข่ายองค์กรด้านศาสนาอิสลาม แสดงกิริยาท่าทางเชิงบวก และคำพูดที่เป็นมิตร เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นมุสลิมแล้ว ส่วนเป็นแรงสนับสนุนที่ช่วยเสริมกำลังใจให้ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความเข้มแข็งในการเผชิญความเครียดในระยะเปลี่ยนผ่านอัตลักษณ์ นอกจากนั้น การที่ได้รับข้อมูลทางบวกด้านศาสนาอิสลามเพิ่มเติมตลอดจนสิ่งของจากเครือข่ายมุสลิม ช่วยเสริมความมุ่งมั่นในการปรับตัวสู่การเป็นมุสลิมได้อย่างเข้มแข็ง ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

“ไปเจอกลุ่มมุสลิมช่วยให้เราเข้มแข็งขึ้น ที่หนูไปตรงนั้นเพราะหนูอยากจะมีพรรคพวก เหมือนกับว่าอยากจะมีพรรคพวกมากอยให้กำลังใจเรา แล้วเรารู้เรื่องศาสนามากขึ้น เรายืนยันที่จะคลุมผม เรายืนยันที่จะละหมาด เรามีคนคอยบอกว่าจะละหมาดแบบนี้ละ ถ้าทำแบบนี้ยังไม่ถูกนะ.” (แค, อายุ 23 ปี, ปริญาตรี)

“ชมรมช่วยดูแลสารทุกข์สุกดิบในปัญหาของตัวเองอัลลัฟ ที่บ้านนี้เป็นเหมือนศูนย์รวมของมุสลิม...

บางช่วงถ้ามีเวลาเราก็ออกไปเยี่ยมให้กำลังใจมุสลิมที่บ้านเราเข้าใจ เรารู้ว่าการที่เขามาเป็นอิสลามเขาต้องอยู่กับญาติพี่น้องลำบาก เราก็ไป ไปคุยไปให้กำลังใจ และแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว ให้เขารู้สึกว่ามีเพื่อนในอิสลาม” (จันทร์, อายุ 50 ปี, ม.6)

3. ระยะการคงอยู่กับการเปลี่ยนแปลง มี 2 ลักษณะดังนี้

3.1 ปรับแบบแผนชีวิต: อัดลักษณะร่วมแบบผสมผสาน ““แขกพูดลาว”

หลังจากที่มุสลิมเริ่มปรับวิถีชีวิตโดยปฏิบัติตัวภายใต้คำสอนของอิสลาม ในขณะเดียวกันยังต้องใช้ชีวิตในสังคมวัฒนธรรมอิสลามที่ครอบครัวมีวิถีชีวิตภายใต้วิถีของพุทธศาสนา รวมทั้งยังผูกพันกับครอบครัวเดิมภายใต้จิตสำนึกความเป็นชุมชนคนอิสลาม ทำให้พบว่ามุสลิมมีอัตลักษณ์ใหม่ ที่แสดงถึงความศรัทธาในอิสลามและความผูกพันกับครอบครัวเดิม โดยแสดงอัตลักษณ์ร่วมในลักษณะของการผสมผสานระหว่าง “การเป็นบ่าวของอัลลอฮ์” และ “การเป็นลูกสาวคนอิสลาม” ดังนี้

“การเป็นบ่าวของอัลลอฮ์” ได้แก่ การสวมฮิญาบ การมีชื่อใหม่เป็นภาษาอาหรับ การทักทายโดย”การสลาม” การไม่รับประทานเนื้อหมู การร่วมพิธีกรรมวันสำคัญตามปฏิทินศาสนาอิสลาม การไม่เคารพสิ่งอื่นใดนอกจากพระเจ้าองค์เดียวคือ อัลลอฮ์ การละหมาด และการดุอาอ์ ซึ่งลักษณะนี้ถูกระบุว่าเป็น “แขก”

“การเป็นลูกสาวคนอิสลาม” ได้แก่ เมื่ออยู่บ้านไม่คลุมฮิญาบ การพูดภาษาถิ่นอีสาน หรือเรียกทั่วไปว่าพูดลาว การคงไว้ซึ่งบทบาทผู้หญิงอีสานที่ดีที่ต้องดูแลบุพการี ข้าวเหนียวส้มตำปลาอายังเป็นอาหารหลัก การแสดงถึงการยอมรับค่านิยมการเคารพผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณโดยเฉพาะเรื่องความผูกพันทางสายเลือด มีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะความเป็นคนบ้านเดียวกันหรือชุมชนเดียวกัน

3.2 การปฏิบัติตัวให้ดีขึ้นจากเดิมก่อนเปลี่ยนศาสนา

ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคน กล่าวว่าตนเองมีพฤติกรรมต่อคนในครอบครัวเดิมดีขึ้น เช่นการวางแผนการดูแลพ่อแม่และครอบครัวเดิม แม้จะไม่ได้อยู่ดูแลใกล้ชิดด้วยตนเองแต่สนับสนุนการเงิน ดูแลแม่ยามป่วยเป็นอย่างดี จนได้รับคำชื่นชมจากครอบครัวชาวพุทธที่เดิมเคยมีปฏิกิริยาทางลบในระยะแรกของการเปลี่ยนศาสนา ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลหลักคลายความรู้สึกผิดจากการที่รู้สึกว่าการทำให้ครอบครัวเดิมผิดหวังเพราะการเปลี่ยนศาสนาเป็นอิสลาม นอกจากนั้นการกระทำดังกล่าวเป็นการช่วยไม่ให้พ่อแม่ หรือเครือญาติในครอบครัววิตกกังวล หรือน้อยใจที่ตนเองเปลี่ยนศาสนา

จากข้อค้นพบกระบวนการปรับตัวดังกล่าว มีข้อค้นพบเพิ่มเติมว่า ปัจจัยที่ทำให้มุสลิมทั้ง 21 คนเปลี่ยนศาสนาจากพุทธเป็นอิสลามได้โดยไม่มีปัญหาสุขภาพจิต แต่มีความเครียดในระยะเปลี่ยนผ่านทำให้ต้องปรับตัว สามารถรักษาความสมดุลทางอารมณ์โดยไม่เกิดวิกฤตทางอารมณ์นั้น มีปัจจัยความสำเร็จของการปรับตัวของมุสลิม 3 ระดับ ดังนี้

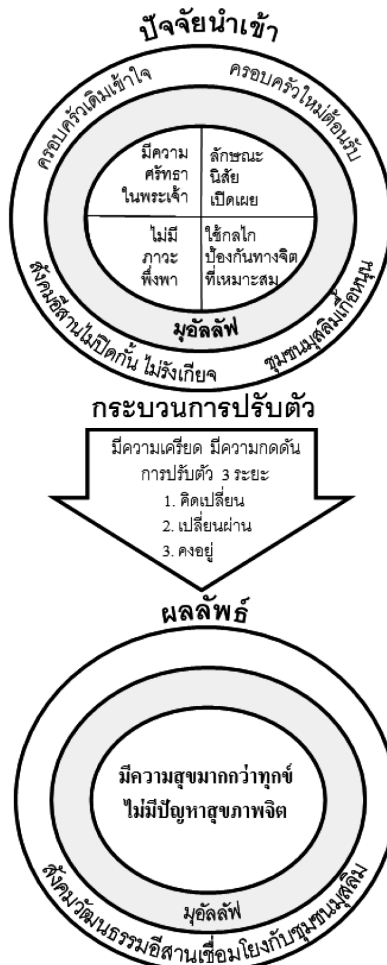
1. ปัจจัยระดับบุคคล ได้แก่ ความมุ่งมั่นศรัทธาต่อพระเจ้า ผู้ให้ข้อมูลที่เป็คนเปิดเผย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ไม่มีภาวะพึ่งพิงด้านเศรษฐกิจ และ การใช้กลไกทางจิตเหมาะสม ช่วยเสริมความเข้มแข็งในจิตใจให้มุสลิมสามารถเผชิญสถานการณ์ความกดดันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ปัจจัยระดับครอบครัว ได้แก่ ปฏิบัติทางบวกของคนในครอบครัวเดิม/ครอบครัวสามี โดยที่ครอบครัวเดิม/ครอบครัวสามีไม่มีท่าทางหรือคำพูดในทางลบเมื่อทราบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักเปลี่ยนศาสนา ไม่ปฏิเสธหรือแสดงอคติต่อวิถีมุสลิม การที่สามีพาไปแนะนำให้รู้จักกับชุมชนมุสลิมตลอดจนสนับสนุนข้อมูลแนะนำการปฏิบัติตัวตามหลักการอิสลามโดยไม่เร่งรัด เป็นการช่วยให้มุสลิมมีกำลังใจที่ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์จากพุทธศาสนิกชนเป็นมุสลิมได้อย่างราบรื่น

3. **ปัจจัยระดับชุมชน** ได้แก่ แหล่งสนับสนุนทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการปรับตัวของมุอัลลัฟ ทั้งชุมชนแวดล้อมเดิมที่เป็นชาวพุทธ ชุมชนมุสลิมที่เพิ่งรู้จัก และองค์กรด้านศาสนาอิสลาม ซึ่งได้มีส่วนช่วยสนับสนุนทั้งด้านกำลังใจ ด้านข้อมูลศาสนา และด้านสิ่งของ ได้ช่วยเสริมกำลังใจและลดแรงกดดันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนผ่านอัตลักษณ์ได้

โดยสรุปจากข้อค้นพบกระบวนการปรับตัวและปัจจัยความสำเร็จ สามารถสรุปเป็นภาพระบบการปรับตัว (ภาพที่ 1) ที่ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลหลักไม่เกิด

ปัญหาสุขภาพจิต สามารถปรับตัวคงสมดุลเป็นมุอัลลัฟที่มีความสุข มีสุขภาพจิตดีตามความหมายขององค์การอนามัยโลก ที่ระบุว่าสุขภาพจิตเป็นภาวะ ความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ ปราศจากอาการของโรคจิต โรคประสาท หรือลักษณะผิดปกติอื่นๆ ทางจิตใจ และมีความสามารถในการเผชิญความเครียดทั่วไปที่เกิดขึ้นในชีวิต ผ่านการแสดงความต้องการของตนเอง การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้าง และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความสมดุลได้โดยไม่มีข้อขัดแย้งในใจ²⁰

ภาพที่ 1 ระบบการปรับตัวของมุอัลลัฟ

วิจารณ์

จากข้อค้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 21 ราย มีกระบวนการปรับตัวในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากการเป็นพุทธศาสนิกชนไปเป็นมุสลิม โดยที่ไม่เกิดปัญหาสุขภาพจิตนั้น สามารถวิจารณ์ได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. มิติด้านสังคมวัฒนธรรม: สังคมอิสานและสังคมมุสลิมมีความเป็นระบบเครือญาติคล้ายคลึงกัน

สังคมอิสานเป็นระบบสังคมนิยม (kinship system) เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักออกจากสังคมเดิมมาเป็นมุสลิมได้รับข้อมูลด้านศาสนาอิสลาม คำแนะนำด้านวิถีการปฏิบัติแบบมุสลิม รวมทั้งให้กำลังใจ และสิ่งของเครื่องใช้ จากคนในชุมชนมุสลิมตลอดระยะเวลาของกระบวนการปรับตัว นับเป็นแรงสนับสนุนทางสังคมที่ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลหลักในฐานะคนใหม่ของชุมชนมุสลิมมีความรู้สึกอบอุ่นใกล้ชิดเหมือนเป็นเครือญาติ ทั้งที่ไม่รู้จักกันมาก่อน สอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์การเปลี่ยนศาสนาที่ผ่านมาที่พบว่า คนที่เปลี่ยนศาสนาจากคริสต์เป็นอิสลามจะมีความสุขจากการที่ได้อยู่ในโลกอุมมะห์หรือชุมชนแห่งผู้ศรัทธาในอัลลอฮ์^{4,8,9,13} ทั้งนี้ด้วยชุมชนมุสลิมโดยทั่วไปจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ผ่านสายใยแห่งความเป็นมุสลิมในลักษณะ “ความเป็นพี่น้องกันทางศาสนา” โดยมีมัสยิดเป็นพื้นที่ศูนย์กลางเชื่อมโยงสัมพันธ์ นอกจากนี้ด้วยรูปแบบการทักทายตามวัฒนธรรมอิสลามที่กล่าวถ้อยคำภาษาอาหรับว่า “อัสลามุลัยกุม” มีความหมายว่า “ขอความสันติสุขและความมีสิริมงคลจากอัลลอฮ์จงมีแต่ท่าน” พร้อมกับการยื่นมือมาสัมผัสกันในระดับหน้าอกในระหว่างเพศเดียวกันที่เรียกว่า “สลาม” ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักรู้สึกอบอุ่นเมื่ออยู่ในชุมชนมุสลิม จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้มุสลิมผู้หญิงอิสานสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนผ่านศาสนาได้โดยไม่รู้สึกละอายเสียแม้จะรู้สึกเหงาจากการห่างเหินกับคนในครอบครัวเดิมและเพื่อนชาวพุทธไปบ้างก็ตาม

2. มิติด้านอัตลักษณ์: แยกพูดลาว ไม่ใช่การตีตรา

จากการปรับอัตลักษณ์ใหม่ของมุสลิมเป็นแบบผสมผสาน “แยกพูดลาว” เป็นการเลือกแสดงออกด้วยการสร้างภาพตัวแทน (representation) สื่อถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์²¹ อธิบายได้ว่าเป็นลักษณะการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ ผ่านการเลือกดึงคุณสมบัติบางอย่างที่เด่นชัดเป็นที่รับรู้ทั่วไป ตามที่สจิวต ฮอลล์ ใช้คำว่า เทคนิคการสร้างภาพลักษณ์ต้นแบบ²² เป็นการให้ความหมายของสรรพนามคำว่า “แขก” และ “ลาว” ในทัศนะที่ไม่ใช่เป็นการตีตราทางชาติพันธุ์ แต่สะท้อนความหมายของรูปแบบการปรับตัวที่สื่อถึงการจัดการทางพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตภายใต้การแสดงออกด้านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างชาติพันธุ์ จากการศึกษาครั้งนี้หมายถึงชาวมุสลิมในชุมชนมุสลิมกับชาวพุทธทั่วไปในสังคมวัฒนธรรมอิสาน

การรับรู้คำว่า “แขก” ของมุสลิมอิสานเป็นการรับรู้ในเชิงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นตามการแสดงออกของมุสลิมทั่วไปที่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาสนาอิสลาม ไม่ได้มีการรับรู้ในแง่ความหมายแอบแฝงสื่อในทางดูถูกเหยียดหยามหรือด้อยความเจริญ และไม่ได้สื่อถึงการแบ่งแยกที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดในความรู้สึกเกี่ยวกับตัวตน (ego identity) เป็นการรับรู้ความหมายคำว่า “แขก” ที่แตกต่างจากการรับรู้ของคนไทยโดยทั่วไป²¹ แต่จะหมายถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ศาสนาอิสลามหรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อิสลามในลักษณะกลางๆ อัตลักษณ์ใหม่ “แยกพูดลาว” ในฐานะมุสลิมอิสานยังสามารถอธิบายในมิติเชิงพื้นที่ภายใต้แนวคิดพื้นที่ที่สาม (third space)²² ได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลเลือกแสดงออกในลักษณะการทำให้เส้นกั้นระหว่างพื้นที่เกิดคลุมเครือในลักษณะกลับไปกลับมา ระหว่างพื้นที่ที่หนึ่ง คือครอบครัวชาวพุทธอิสานเดิมของมุสลิม ร่วมกับพื้นที่

ที่สอง คือชุมชนมุสลิม เป็นการสร้างอัตลักษณ์แบบผสมผสานที่แสดงความเป็นผู้หญิงลูกสาว คนอิสานกับการเป็นสาวของอัลลอฮ์ วิธีการปรับตัวผ่านการปรับอัตลักษณ์ใหม่ของผู้ให้ข้อมูลสามารถบูรณาการบทบาทที่หลากหลายได้สมดุลจึงช่วยสนับสนุนให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมวัฒนธรรมอิสานในฐานะ “มุอัลลัฟอิสาน” หรือ “แขกพุดลาว” ได้โดยไม่เกิดภาวะ “วิกฤติของอัตลักษณ์” (identity crisis) ซึ่งจะเป็นความเครียดที่รุนแรงนำไปสู่ภาวะวิกฤตทางอารมณ์ได้

3. มิติด้านเพศภาวะ

ด้วยเพศภาวะ หมายถึงเพศที่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางสังคมหรือวัฒนธรรมให้แสดงบทบาทหญิงหรือชายซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนแปลง จากลักษณะเด่นของวัฒนธรรมอิสลามคือมีการระบุและแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงและผู้ชายในทางศาสนาไว้อย่างชัดเจน^{3,16,17} บทบาททางเพศดังกล่าวมีลักษณะสอดคล้องกับการกล่อมเกลாதงสังคมของคนอิสานที่สอนผู้หญิงให้มีบุคลิกภาพเป็นผู้ตาม เป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี เป็นเมียที่ดี ตลอดจนต้องทำหน้าที่ดูแลพ่อแม่²³ ดังนั้นการที่ ผู้ให้ข้อมูลยอมรับการอยู่ภายใต้อำนาจความเชื่อตามประเพณีอิสลาม และรับรู้ว่าการเปลี่ยนเป็นมุสลิมเป็นพันธะหน้าที่ของการเป็นผู้หญิงที่ดี ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้มีความรู้สึกเป็นสุขที่เป็นมุสลิมเพราะเพศภาวะในฐานะมุอัลลัฟอิสานไม่แตกต่างจากที่อยู่ในครอบครัวและสังคมเดิม ภายหลังการเปลี่ยนศาสนา สามารถอธิบายได้ว่า เพราะความเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะ ประณีประนอม ทำให้เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้หญิงเลือกการปรับตัวที่ตัวเองมากกว่า การคาดหวังให้ครอบครัวปรับตัว ส่งผลต่อกระบวนการปรับตัวเมื่อเป็นมุอัลลัฟทั้ง 3 ระยะ แสดงถึงความต้องการแสวงหาจุดร่วมที่มุ่งรักษาสมดุลทางอารมณ์ ไม่เกิดความขัดแย้งเรื่องการแสดงบทบาทในฐานะลูกสาวของคนอิสานที่ต้องดูแลพ่อแม่ ผู้มีพระคุณ

ในขณะเดียวกันเมื่อมุอัลลัฟดำรงบทบาทของการเป็นภรรยาที่ดีในสังคมมุสลิม

4. การปรับตัวแบบเผชิญปัญหาไม่ได้ไม่สูญเสีย

จากลักษณะการปรับตัวที่ใช้วิธีเผชิญหน้าโดยการแสวงหาข้อมูลอิสลามเพื่อทำความเข้าใจกับอิสลาม การไปรับคำแนะนำแนวทางปฏิบัติแบบวัฒนธรรมอิสลามจากคนในชุมชนมุสลิม การพูดคุยเพื่อระบายความวิตกกังวลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้วยวิถีมุสลิม ในฐานะเป็นคนใหม่ในสังคมมุสลิม และการอดทนอธิบายให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีมุสลิมให้คนในครอบครัวเดิมเข้าใจ เป็นลักษณะการปรับตัวแบบมุ่งแก้ปัญหาโดยใช้วิธีเผชิญหน้าตามสถานการณ์²⁴ อธิบายได้ว่าการที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความกดดันจากการที่มีความรู้ความเข้าใจในอิสลามไม่มากนัก ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีการเผชิญกับสถานการณ์ความกดดันแบบมุ่งแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งให้เห็นถึงลักษณะการจัดการด้านจิตใจ ที่ช่วยส่งเสริมการปรับตัวของบุคคลให้เผชิญต่อการเปลี่ยนผ่านสถานการณ์ในมิติความต่างวัฒนธรรมและศาสนาได้ สามารถเปลี่ยนผ่านจากวิถีชีวิตแบบเดิมสู่วิถีชีวิตแบบใหม่ได้อย่างราบรื่น ซึ่งมีรายงานการศึกษาว่า ผู้หญิงที่เปลี่ยนศาสนาจะสามารถปรับตัวไปอย่างราบรื่นได้นั้น จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือด้านจิตใจอย่างเหมาะสมทั้งจากสมาชิกครอบครัวเดิม สามเษกมุสลิม และเพื่อนในชุมชนมุสลิม^{4,8,9,10,12,13}

สรุป

การเปลี่ยนศาสนาจากพุทธเป็นอิสลามของผู้หญิงไทย-อิสาน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นท่ามกลางความเป็นสังคมพหุลักษณะของภาคอิสาน และเมื่อผู้หญิงเปลี่ยนศาสนา วิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยการที่ผู้หญิงที่เปลี่ยนศาสนาจะสามารถปรับตัวเปลี่ยนผ่านจากการเป็นพุทธศาสนิกชนมาเป็นมุสลิมได้อย่างราบรื่นโดยไม่เกิดปัญหาสุขภาพจิตได้นั้น ต้องมี

กระบวนการปรับตัวที่เหมาะสมรวมทั้งต้องได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมที่ดี บุคลากรสุขภาพสามารถเป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญได้โดยการเสริมสร้างสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมให้ตนเอง"เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิตของผู้ที่แตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้ผู้หญิงกลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวสามารถปรับตัวผ่านระยะการเปลี่ยนผ่านได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ศึกษาในกลุ่มเฉพาะและในบริบทของสังคมอีสานที่ศึกษา จึงสามารถนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ในบริบทที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องสุขภาพจิตของผู้หญิงไทยที่เปลี่ยนศาสนาจากพุทธเป็นอิสลามในบริบทอีสาน ขอขอบคุณชาวมุสลิมและมุอัลลัฟอีสานทุกคนในสนามวิจัย ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงพื้นที่ความรู้ความจริงอีกแห่งหนึ่งบนโลกใบนี้ และขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา โครงการพัฒนาอาจารย์และบุคลากรสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในเขตพัฒนาเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สนับสนุนทุนการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

1. Pargament KI, Mahoney A, Shafranske E. From research to practice: toward an applied psychology of religion and spirituality. In: Pargament KI, Mahoney A, Shafranske E, editor. APA Handbook of psychology, religion, and spirituality: Vol II. Washington, DC: American Psychological Association; 2013: 3-22.
2. Rambo LR. Theories of conversion: understanding and interpreting religious change. Social Compass 1999; 46:259-71.

3. McGinty AM. Becoming Muslim: western women's conversion to Islam. [Internet] 2006 [Cited 2013 Nov 6] Available from: <http://www.palgraveconnect.com.ezproxy.lib.monash.edu.au/pc/doi/finder/10.1057/9780312376215>
4. Bourjolly J, Sands RG, Roer-Strier D. African American women's experiences around conversion to Islam. Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought 2013; 32:14-35.
5. Paloutzian RF, Richardson JT, Rambo LR. Religious conversion and personality change. J Pers 1999; 67:1047-79.
6. Rambo LR. Understanding religious conversion. New Haven, CT: Yale University Press; 1993.
7. Schumacher KL, Jones PS, Meleis AI. Helping elderly persons in transition: a framework for research and practice. In Swanson E A, T Tripp-Reimer, editors. Life transitions in the older adult: Issues for nurses and other health professionals. New York: Springer; 1999: 1-26.
8. Robinson GM. From Christianity to Islam, The conversion of American woman after the September 11, 2001 attacks [dissertation]. San Diego, CA: College of Arts and Sciences, Alliant International University; 2010.
9. Harnes S. Re-defining the black self the Muslim way: Conversion from Christianity to Islam among African-Americans [dissertation]. Norway: School of Religion, Education and Intercultural studies; 2009.
10. Halama P, Lacna M. Personality change following religious conversion: perceptions of covert and their close acquaintance. Mental Health, Religion & Culture 2011; 14:757-68.

11. Maslim AA, Bjorck JP. Reasons for conversion to Islam among woman in the United States. *Psycholog Relig Spiritual* 2009; 1:97-111.
12. Bowen PD. Conversion to Islam in Colorado [dissertation]. Denver: Faculty of Arts and Humanities, University of Denver; 2009.
13. Coleman BL. Post-conversation experiences of African-American male Sunni Muslim: community integration masculinity in twenty-first century Philadelphia [internet] 2009 [Cited 2014 Aug 1]. Available from: <http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1076&context=edissertations>
14. Statistical Forecasting Bureau. Major Findings of the 2011 survey on conditions of society and culture. Bangkok: Cabinet Publishing and Gazette Office; 2012.
15. Sosan J. Faith and identity among Muslim in Isan plural society. Khon Kaen, Thailand: Center for Research on Plurality in the Mekong Region, Khon Kaen University; 2010.
16. Abu-Raiya H, Pargament KI. Empirically based psychology of Islam: summary and critique of the literature. *Mental Health, Religion & Culture* 2011; 14:93-115.
17. Jitmaud S. Islamic culture. Bangkok: Thangnam; 1992.
18. Denzin NK, Lincoln Y. Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In: Denzin N, Lincoln Y, editors. *The landscape of qualitative research*. 3rd ed. Thousand Oaks, CA: Sage, 2008: 1-43.
19. Ryan GW, Bernard HR. Techniques to identify themes. *Field Methods* 2003; 15:85-109.
20. World Health Organization. Mental health and development: targeting people with mental health conditions as a vulnerable. [Internet] 2010 [Cited 2011Sep16] Available from: http://whqlibdoc.who.int/publications/2010/9789241563949_eng.pdf
21. Sunthornpasat S. Ethnicity. Bangkok: MuangBoran Press; 2005.
22. Fuengfusakul A. Identity: theory and concept frameworks review. Bangkok: The office of the National Research Council of Thailand; 2003.
23. Pokathip S, Chirawatkul S. Perceptions of symptoms of myocardial infarction among I-Sann women: Ubonrachathani context. *Journal of Nursing Science & Health* 2012; 35:43-52.
24. Lasarus RS, Folkman S. Stress, appraisal and coping. New York: Springer; 1984.